

3. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов: введение в психометрическое проектирование / П. Клайн. – К., 1994. – 283 с.
4. Маркова А.К. Психология труда учителя : кн. для учителя / А.К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
5. Основы психологии : практикум / ред.-сост. Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2000. – 576 с.
6. Пашукова Т.Й. Психологические исследования. Практикум по общей психологии : учеб. пособ. / Т.Й. Пашукова, А.Й. Допира, Г.В. Дьяконов. – М. : Институт практической психологии, 1996.
7. Уэйнберг Р.С. Основы психологии спорта и физической культуры / Р.С. Уэйнберг, Д. Гоулд. – К. : Олимпийская литература, 2001. – 335 с.

ПОНОМАРЬОВА О.І.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Для сучасної епохи характерні швидкий науково-технічний прогрес, неперервне зростання обсягів інформації, посилення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності, зміна техніки и технології у світі, що вимагають від вищих навчальних закладів швидкого досягнення якісно нового рівня викладання гуманітарних наук і, перш за все, іноземних мов. Необхідність спілкування іноземною мовою не викликає заперечень, оскільки навіть найвіддаленіші від мовних дисциплін спеціалісти вже переконалися: без володіння іноземною мовою повноцінний обмін науково-технічною інформацією неможливий, отже, неможливий сам поступальний розвиток науки і техніки.

Конкурентоспроможні кваліфіковані фахівці сьогодні повинні вміти не тільки прочитати і перекласти літературу за фахом, але й володіти достатніми навичками для сприйняття на слух навчальних лекцій і доповідей на іноземних мовах на різноманітних конференціях, круглих столах та семінарах; уміннями підтримки бесіди і ведення дискусій на професійні та ділові теми; здатністю знайти необхідну інформацію в Інтернеті або будь-яких інших іншомовних джерелах; досвідом підготовки та проведення презентації за тематикою, що вивчається.

Актуальність статті, на наш погляд, полягає в тому, що на рівні профільного навчання іноземним мовам та у зв'язку зі зміною та розширенням мети вивчення іноземних мов, у вищих навчальних закладах виникає необхідність ознайомлення із новими формами організації роботи студентів на практичних заняттях та використання інноваційних технологій та методів викладання дисципліни.

Проблема організації роботи студентів на практичних заняттях з іноземної мови досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними педагогами, серед яких можна назвати таких: О.Б. Тарнопільський, О.А. Кулькіна, О.Ю. Кузнецова, Ж.-П. Мартан, Г.В. Баранова, Н.І. Гез, Б.А. Лапідус, М.В. Ляховицький та ін.; питання навчання презентації на іноземній мові вивчалися такими дослідниками, як Ю.С. Авсюкевич, І.А. Зимня, Ю. Дегтярьова.

Метою статті є ознайомлення із новими підходами до організації роботи студентів на практичних заняттях з іноземної мови, що існують у вітчизняній і зарубіжній методиці, вивчення сучасних технологій навчання іноземної мови та розгляд умов для їх творчого використання у вищих навчальних закладах України.

Сучасні вимоги до випускників вищих навчальних закладів передбачають не лише володіння студентами навичками письма, говоріння та читання, а перш за все, вміннями підготувати та провести презентацію іноземною мовою. Вивченню проблеми навчання студентів презентації приділяють увагу вітчизняні фахівці, які вважають, що методика навчання презентації англійською мовою є конкретною методикою і має будуватися не лише на загальних дидактичних і методичних принципах навчання іноземних мов, але й на спеціальних, принципах, сформульованих конкретно для цієї методики.

Навчання презентації розглядається вітчизняними вченими як супроводжувальний курс до основного курсу ділової англійської мови, тому принципи організації процесу оволодіння студентами-економістами вміннями проводити англомовні презентації доцільно аналізувати з погляду реалізації принципів навчання ділової англійської мови.

Як відзначає Ю.С. Авсюкевич, сучасні методи навчання ділової англійської мови становлять систему, яка включає три підсистеми. Перша підсистема містить провідний принцип мотиваційної достатності у навчанні і два підпорядковані їй принципи: культурологічності навчання і врахування різних варіантів англійської мови. Друга підсистема, за цією ж класифікацією, охоплює провідний принцип практичної реалізації комунікативної компетенції у навчанні і три взаємопов'язаних принципи: занурення у предметний зміст навчання, проблемності та інтегрованості навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Третя підсистема складається із провідного принципу автономії творчої навчальної діяльності та принципів врахування різних рівнів автономії навчання і творчої співпраці.

Принцип забезпечення мотиваційної достатності ставить за мету створення такого рівня навчальної мотивації, яка буде достатньою для досягнення мети навчання. На думку дослідників, у галузі психології та методики навчання іноземної мови (І.А. Зимня) найбільш ефективним видом мотивації під час вивчення іноземної мови є процесуальна внутрішня мотивація. Під час навчання презентації високої процесуальної мотивації студентів можна досягти за умови належної організації цього процесу та використання таких матеріалів і завдань, які забезпечували б особистісне самовираження студентів засобами мови, що вивчається.

Підпорядкований цьому принципу принцип культурологічності полягає, на думку дослідників [5, с. 37], у навчанні стандартної поведінки, яка відрізняє носіїв певної мови в різних комунікативних ситуаціях. Як вважає Ю. Авсюкевич, курс презентації має орієнтуватися на багатонаціональні аудиторії, включати приклади презентацій носіїв різних мов і культур, які використовують англійську мову для міжнародного спілкування. Визначення ще одного підпорядкованого принципу врахування варіантів англійської мови та англомовної культури зумовлене великою кількістю варіантів англійської мови. Однак, за результатами досліджень, переважна більшість студентів бажає вивчати американський або британський варіант англійської мови [7, с. 5]. Ці ж дослідження вважають доцільним залучення до курсу презентації прикладів різних варіантів англійської мови з метою навчання студентів ефективно розуміти презентації носіїв іншої культури, які використовують англійську мову для міжнародного спілкування.

У другій підсистемі провідним є принцип практичної реалізації комунікативної компетенції у навчанні. Це означає, що в навчанні презентації необхідно якомога точніше відтворювати умови ділових відносин і ділової активності та зробити

завдання, які моделюють реальні умови презентації. Підпорядкований цьому провідному принципу є принцип занурення у предметний зміст навчання. Він передбачає таку організацію навчання, щоб сконцентрувати увагу студентів не на мовній формі, а на предметному змісті мовлення, на досягненні мети презентації. Принципи проблемності та інтегрованості навчання видів мовленнєвої діяльності передбачають, з одного боку, включення завдань високопроблемного характеру, а з другого, використання усіх видів мовленнєвої діяльності, але приділення більшої уваги говорінню та аудіюванню.

Принцип автономії творчої навчальної діяльності є провідним принципом третьої підсистеми. Як відзначає О.Б. Тарнопольський, автономія творчої навчальної діяльності у навчанні ділової англійської мови виникає тоді, коли учні самостійно вирішують проблемні творчі завдання засобами мови, що вивчається. Цьому провідному принципу підпорядкований принцип урахування різних рівнів автономії у навчальному процесі: нульового, групового та індивідуального [7, с. 4]. На рівні нульової автономії викладач визначає завдання і зразки презентацій для читання, прослуховування та аналізу. У разі групової презентації завдання виконуються у групах або у парах і всі рішення приймаються в результаті обговорення та компромісів. Індивідуальна автономія передбачає самостійну підготовку презентацій, визначення її форми та змісту, пошук та використання додаткових ресурсів інформації.

Таким чином, як відзначає Ю. Авсюкевич, принцип урахування різних рівнів автономії є одним із засобів реалізації принципів забезпечення мотиваційної достатності і практичної реалізації комунікативної компетенції. У свою чергу, принцип практичної реалізації комунікативної компетенції пов'язаний із принципом забезпечення мотиваційної достатності навчання, оскільки забезпечення психологічної реальності іншомовної активності значно підвищує мотивацію.

Отже, всі перелічені принципи ієрархізовані, взаємозумовлені та взаємозалежні, адже кожний окремий принцип кожної підсистеми пов'язаний з іншими.

Як відомо, ознакою сучасного періоду розвитку є перехід до інформаційного суспільства. В умовах такого суспільства сприйняття і розуміння усної мови на слух є одним із способів отримання інформації при прослуховуванні новин, перегляді освітніх і розважальних передач, а також в процесі навчання. Крім того, інтеграція України в міжнародний освітній простір і можливості, що зростають, проходження стажувань у вузах за кордоном, можливості спілкування з носіями мови також підвищують необхідність володіння навичками та вміннями сприйняття іншомовної мови на слух. Ці уміння є важливими навчальними і професійно орієнтованими вміннями для студентів і становлять одну з основних цілей вивчення іноземних мов у вищій школі.

Досвід практичної роботи показує, що, як правило, у вищих навчальних закладах навчання навичкам аудіювання приділяється недостатня увага. На оволодіння цими вміннями і навичками відводиться мало навчальних годин, а в навчальному процесі використовуються переважно традиційні технології навчання, такі як прослуховування і переказ уривка тексту, а також відповіді на питання викладача за матеріалом, що був прослуханий. Практика показує, що оволодіння навичками та вміннями аудіювання все ще будується на принципах суб'єктно-об'єктної взаємодії викладача і студента. Викладач не ставить студента в ситуацію вибору, а дає переважно готове завдання, спостерігає за його виконанням і здійснює контроль.

Існують і об'єктивні труднощі при навчанні цьому аспекту дисципліни. Так, рівень підготовки учнів у групах, як правило, різний. Одні із студентів виконували завдання з аудіювання в середніх навчальних закладах і мають певні навички зі сприйняття інформації на слух, інші ж стикаються з подібною проблемою вперше. При розподілі студентів у навчальні групи цей факт враховується не завжди, що ускладнює роботу викладача.

В умовах модернізації навчального процесу у вищій школі і з метою підвищення ефективності навчання навичок аудіювання методисти і викладачі-практики рекомендують організувати роботу студентів таким чином, щоб ширше використовувати когнітивні технології навчання. На їх думку, це сприятиме формуванню у студентів таких пізнавальних умінь, як виділення головного, знаходження в тексті конкретної інформації, вміння відокремлювати оцінну інформацію від фактичної, усвідомлювати структуру вислову, що сприймається на слух, робити висновки тощо.

У сучасній вищій школі модернізація процесу навчання аудіювання ставить перед викладачами завдання перетворення репродуктивної пізнавальної діяльності в продуктивну. У зв'язку з цим виникає необхідність координації у студентів різних умінь, таких як, наприклад, сприймати інформацію на слух і фіксувати її письмово. Письмова фіксація, як відомо, дуже тісно пов'язана зі всіма видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, читанням, говорінням. Вона допомагає утримати в пам'яті необхідну інформацію, усвідомити логіку викладу матеріалу, сприяє сегментації мовного потоку на смислові частини і розумінню великих за обсягом і складних за змістом мовних повідомлень. При навчанні аудіювання вміння письмової фіксації рекомендуються методистами як опора, оскільки отримані записи можуть служити планом для усного або письмового спілкування.

Модернізація процесу викладання іноземних мов у вищій школі зумовила необхідність використання особистісно орієнтованого підходу до викладання дисципліни. Базовими положеннями цієї методики є спрямованість на розвиток особи, яку навчають, як активного суб'єкта навчальної діяльності, підвищення ролі самостійної роботи, контролю і самоконтролю за ходом та результатами оволодіння іноземною мовою. Усе це знайшло відображення в загальноприйнятій сьогодні у вищій школі модульній технології навчання, яка трактує модуль двояко: як блок інформації, що підлягає самостійному засвоєнню, і як особливу процедуру, що забезпечує оволодіння оптимальним способом вивчення матеріалу.

Інноваційним положенням модульної технології навчання є той факт, що учень поставлений в умови, коли він сам має здобувати знання за допомогою наданої йому інформації, формувати навички оперування навчальним матеріалом, використовуючи надані йому інструкції. Реалізація цієї технології проходить три етапи: первинного ознайомлення з новим матеріалом; самостійної аудиторної або позааудиторної роботи і самоконтролю; етап підсумкового контролю.

Специфіка модульної технології навчання іноземних мов полягає в тому, що студенти з більшою часткою самостійності, ніж у традиційному навчанні, досягають конкретних цілей, а саме: де безпосередньо стане в нагоді вивчений матеріал, де він знаходиться і як його знайти, що вивчити, яке завдання приготувати, як перевірити себе, у якій формі і яким за змістом буде підсумковий контроль. Досвід практичної діяльності свідчить про те, що новаторська модульна технологія посіла важливе місце в системі навчання іноземних мов у вищій школі і дає змогу поєднувати традиційні та інноваційні методи викладання як при аудиторній, так і при самостійній роботі.

Прагнення педагогів модернізувати процес викладання іноземних мов призводить до глибшого вивчення відомих раніше методів, їх оновлення й вдосконалення. Так, розроблений професором Ж.-П. Мартаном метод “Учіння через навчання”, був відомий ще в ХІХ ст. під назвою белл-ланкастерської системи взаємного навчання. Суть його полягала в тому, що учні старших класів вивчали під керівництвом вчителя новий матеріал, а потім, отримавши ряд рекомендацій, навчали цьому матеріалу учнів молодших класів.

Істотна відмінність сучасного методу “Учіння через навчання” від белл-ланкастерської системи полягає в тому, що робота студентів організована таким чином, що вони самостійно, без допомоги викладача оволодівають новими знаннями. Саме заняття служить, у першу чергу, не простому повідомленню нових знань, а інтерактивному спілкуванню учнів, їх колективному мисленню. Завдання викладача полягає в тому, щоб створити умови для вільної та продуктивної комунікації. При цьому необхідно пам’ятати, чим більш компетентний окремих учень, чим більш професійний викладач, тим краще працює весь колектив. Для того, щоб процес спілкування був ефективнішим, викладачеві необхідно добре знати кожного учня і прагнути до того, щоб студенти колективно продукували знання.

На наш погляд, використання елементів методу “Учіння через навчання” лягло в основу експерименту, що проводився кілька років тому професором О.Б. Тарнопільським. Робота студентів старших курсів Дніпропетровського університету економіки і права була організована таким чином, що кожен з них виступав на одному із занять в ролі викладача. Учень заздалегідь отримував завдання з вивчення певного граматичного матеріалу з метою подальшого його пояснення в групі. Студент самостійно вивчав рекомендовану літературу, виявляв ключові моменти, які могли б викликати труднощі та нерозуміння у решти учнів. Роль викладача полягала в наданні необхідних консультацій, роз’яснень і рекомендацій стосовно найбільш доступного й ефективного способу викладу матеріалу.

За свідченням авторів експерименту, досвід проведення подібних занять за свідчив, що студенти добре засвоюють навіть найважчий граматичний матеріал, вивчають його ретельніше, приділяють особливу увагу найскладнішим, на їх думку, граматичним моментам, приводять цікаві приклади на відповідні теми. Дуже важливим і позитивним чинником є й те, що комунікація протягом таких занять здійснювалася легко й невимушено, а атмосфера на заняттях завжди була доброзичливою і творчою.

Вивчення іноземних мов у сучасній вищій школі неможливо уявити без роботи з текстами як з однією з основних навчально-методичних одиниць. Іншомовний навчальний текст може бути реальною і продуктивною основою навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, якщо викладач та учні оперують варіативними прийомами роботи з текстом, орієнтованими на його розуміння. Нові підходи до організації роботи з текстами полягають у тому, що сама робота починається вже на передтекстовому етапі і ставить завдання розвитку уміння прогнозувати зміст тексту, актуалізації досвіду і знань учнів, усвідомлення мети вивчення тексту і зняття мовних труднощів.

Відомо, що розуміння іноземного тексту багато в чому залежить від того, наскільки той, хто читає уміє антиципіювати як смисловий зміст тексту, який він читає, так і окремі граматичні форми. Тому одним із завдань побудови роботи з тек-

том на передтекстовому етапі, як уже наголошувалося, є розвиток в учнів антиципації. На думку Є.А. Кулькіної, це може бути досягнуто за допомогою ряду вправ, а саме: постановки питання перед читанням тексту. Учням пропонується виявити, чи є в тексті відповідь на це питання чи ні. Ще одним прийомом є прогноз змісту тексту із заголовка, що особливо ефективно в разі роботи з публіцистичними текстами.

При організації самостійної роботи з текстами особливо значущим завданням передтекстового етапу є мотивація учня до вивчення тексту. Постановка питань перед читанням тексту, на думку методистів, дасть змогу підсилити мотивацію учня до роботи над текстом, при цьому важливо, щоб передтекстове питання стосувалося проблем життя учня, інтересів молоді, а також мало діалогічну природу, ініціювало учня до формулювання своєї думки.

Висновки. Вивчення вітчизняних і зарубіжних джерел, а також досвід практичної діяльності дають змогу зробити висновок про те, що на сучасному етапі йде активний пошук шляхів вдосконалення організації роботи студентів на практичних заняттях з метою модернізації процесу викладання іноземних мов у вищій школі. Ускладнення вимог до випускників вищих навчальних закладів і реалії життя ставлять перед викладачами завдання вивчати і впроваджувати в навчальну практику найбільш ефективні методики і технології, поєднувати традиційні й інноваційні методи у навчанні та організації роботи тих, хто навчається, творчо розвивати набутий практичний і теоретичний досвід викладання дисципліни.

Література

1. Авсюкевич Ю.С. Принципи навчання англomовної презентації студентів економічних напрямів / Ю.С. Авсюкевич // Іноземні мови. – 2008. – № 1. – С. 25–30.
2. Кулькіна Є.А. Прийоми роботи з навчальними текстами з англ. мови. на передтекстовому етапі / Є.А. Кулькіна // Іноземні мови в школі. – 2007. – № 5. – С. 74.
3. Використання методу “Учіння через навчання” на уроках іноземної мови / Ж-П. Марган, Ф.А. Ратнер., А.Е. Рахімова // Іноземні мови в школі. – 2007. – № 6. – С. 2.
4. Тарнопольський О. Студент у функції викладача англійської мови як іноземної: вплив на ставлення до навчання та навчальну мотивацію / О. Тарнопольський, Ю. Дегтярьова // Збірник наукових праць. – Л., 2007. – С. 37–40.
5. Тарнопольський О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения : учеб. пособ. / О.Б. Тарнопольский., С.П. Кожушко. Ю.К. Ленвіт. – 2004. – С.65
6. Тарнопольський О.Б. Англійська мова в Україні: якого варіанта навчати? / О.Б. Тарнопольський // Іноземні мови. – 2003. – № 2. – С. 3–6.
7. Tarnopolsky O. The scale of learner autonomy: Three levels in an intensive English programme / O. Tarnopolsky // Independence. Newsletter of the IATEFL Learner Independence Special Interest Group. – 2001. – Issue 29. – P. 1–5.

ПОНОМАРЬОВА Г.Ф.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Серед найважливіших аспектів освітніх реформ, здійснених у зарубіжних країнах протягом десяти- п'ятнадцяти років, необхідно зазначити зміни в управлінні освітою. Насамперед, йдеться про перерозподіл відповідальності за прийняття рішень між різними рівнями управління. Реформи управління освітою на макрорівні (тобто на рівні національних систем освіти) полягали переважно у прогресивній децентралізації управління і делегуванні значних повноважень суспільству.